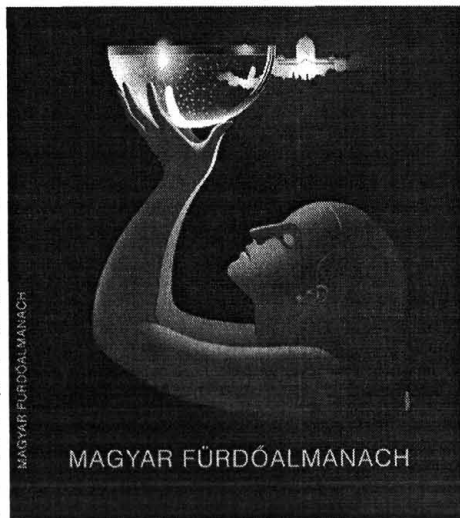

Magyar fürdőalmanach

A fenti címmel jelent meg egy – nem túlzás a szó – gyönyörűséges, pazar kiállítású, nos micsoda is? Kötet? Könyv? Album? Képeskönyv? Strandra invitáló, ivókúrára buzdító reklámkiadvány? Turisztikai útmutató? Az Országos Széchényi Könyvtár anyagának egy speciális metszetét, aspektusát bemutató összeállítás? A felsorolást folytathatnánk még hosszasan. Mindegyik megállapításunk találó lenne, ám még együtt sem adnák ki azt, ami maga a mű. Lehet, a szerkesztők, összeállítók Goethe Faustja prológusának színházigazgatója tanácsára ügyeltek: Wer vieles bringt, wird manchem etwas bringen (Aki sokat hoz, az hoz mindenkinek holmi egyéni kis útravalót). Mi azonban úgy véljük, nem elsősorban erről van szó. Hogy ezt érzékeltezhessük, egy kis kerülőutat szükséges tennünk.

A szó, a szavak, fürdő, strand, ivókúra, fürdőélet, balneológia, gyógyvíz kiben-kiben igen gazdag konnotációjúak lehetnek. Az irodalom barátaiban, ismerőseiben felidéződhetnek – már kinek-kinek jellemző olvasmányanyaga szerint – akár a tizenkilencedik-huszedik századi klasszikusok, Kemény, Jókai, Mikszáth, Herczeg regényeinek egyes, az akkori realizmus áradó bőségével és életes pontosságával áradó fürdőjelenetei, epizódjai. Kemény nem történelmi regényeiben alapvető szerepe van a fürdőéletnek, éppen nem csak staffázst szolgáltatnak, de Jókai számos regényében is nagy, epikailag döntő részük van a hasonló motívumoknak, a Gyurkovics-fiúk fürdőköni esett kalandjai sem igen felejthetők. De a nagy oroszok, Turgenev, Tolsztoj hasonló helyszínei is okvetlenül „beugranak” az olvasók emlékezetébe. (Gondoljunk csak az Anna Karenina nagy – persze európai, nem orosz – fürdőkúrájára, a szegény, csalódott Kittyvel!) És az angolok, élükön talán – az e nemből utólrétegetlen – Meredith-szel. Ki-kik itt is sorjáztathatná a példákat. De a nem annyira az irodalom, mint inkább a szociológia iránt érdeklődők is gazdag hivatkozási anyagra lelhetnek. A hazai szociográfia egyik remekműve, Eötvös Károly Balaton-könyve csak egyetlen, igaz, aligha elhanyagolható példa. És az emlékirat- vagy levélgűjtemény olvasók? Ugye Bethlen Miklós klasszikus önéletírásának fürdésről, fürdőzésről (pontosabban annak sporadikus voltáról) szóló passzusai sokak emlékében élnek. De vajon nem feltűnő-e Arany János levelezésében is a fürdőkúrák emlegetése? Persze Goethe naplóiban, naplójellegű feljegyzéseiben, gazdag levelezésében is szinte már a túl-

sáig sok szó esik a fürdőkre való utazásokról, a fürdők ilyen-olyan (főleg persze pozitív) hatásairól, a fürdőzés jeleneteiről stb. De még olyan levelezésgyűjteményekben is, mint amilyen a Fülep Lajosé, sem hiányoznak a harkányi gyógyfürdőzésekről beszámoló passzusok. És a művelődéstörténet! Egon Friedellnek a középkori fürdőéletéről szóló fejtegetései Szerb Antalt szinte plagizálásra is csábították (világirodalom-történetében szinte szó szerinti átvételek találhatók erről a témáról, és nemcsak azért, mert a fürdőélet bursikóz vonásai olyigen megtetszetek neki, hanem elsősorban talán azért, mert ráérezett: sokkal többről van itt szó, mint akár szexuálisan is érdekes jelenetekről–szokásokról). Valami alapvető hangzott el Friedellnél – és persze másoknál is – a fürdőélet kapcsán. Valami olyan, ami az irodalomtörténet számára is elsőrendű jelentőségű.

Nem folytatnánk amúgy is fölötte töredékes, utalásszerű szemlénket. Annyit talán sikerült legalább jelezniünk, hogy a fürdés, fürdőélet, ivókúra címszavakkal jelzett fogalom- és tárgykör meglepően nagy helyet igényelt magának az irodalomban, a nagyok magánéletében, a mindennapok sajátosságait fürkésző szociográfiában-szociológiában, az irodalom- és művelődéstörténetben stb. (Azt azért még, ideológiai célzásunkat kiegészítendő, megjegyeznénk, hogy a két világháború közti vallásos, kegyes irodalomban is fölötte nagy szerep jutott a strandéletnek. Nemcsak Tóth Tihamér óvta a tiszta férfiúságra vágyó ifjakat a strand erkölcselenségeitől, de a fiatal lányok számára is több szerző[nő] tollából hangzott el a buzdítás: vajon el tudod-e képzelni magad mellett a Szent Szület a strandon? Ugye nem. Hát akkor Te mit keresnél ott?) Szóval, többről (és részint egészen másról) van itt szó, mint reklámról, turisztikáról, üzletről. Valami alapvetőről. És ha ez igaz, akkor a történettudománynak foglalkoznia kell vele, még hozzá lege artis, teljes erőbedobással. És foglalkozik is. Elsősorban természetesen a német szakirodalom, amely – napjainkra legalábbis – szinte külön diszciplínává avatta a fürdőélet kutatását. Hogy miről is van szó, igen szépen példázza a most tárgyalandó kötethez *Monok István* által írt előszó. Ebből idéznénk néhány passzust:

„Az Országos Széchényi Könyvtár fennállásának bicentenáriumi ünnepe ségei számos lehetőséget kínáltak arra, hogy elgondolkozzunk a nemzeti könyvtárak időben változó feladatrendszerén. Joggal kérdezheti azonban az olvasó, hogy ebben a feladatrendszerben hol van a helye a magyarországi fürdőkről szóló történeti áttekintésnek? A választ egyszerűen és röviden is megfogalmazhatjuk: a nemzeti könyvtár, mint tudományos műhely természetesen is foglalkozhat a magyar művelődéstörténet bármelyik fejezetével. Nem vagyok azonban biztos abban, hogy ez a magyarázat mindenkit kielégítene, ezért valamivel hosszabb érvelésre is szükség lehet. A humán tudományos kutatásban az alap kutatásnak minősülő forrásfeltárás jelentős mértékben a közgyűjteményekbe szorul. Így van ez nagyobb hagyományú kutatási területeken is, de főképpen így van ez az egyes korok hétköznapijainak a kutatásában. A fürdőélet – bármennyire is elsősorban az ünnepnapokon vagy pihenésképpen mentek az emberek ezekre a helyekre – egyike ezeknek a kutatási területeknek. Kósa László klasszikusnak számító monográfiája (Fürdőélet a Monarchiában. Bu-

dapest, 1999) módszertanilag és eredményeit tekintve is követésre méltó munka, de nem helyettesítheti a módszeres forrásfeltárást. Ez az alap kutatás pedig szükségképpen összekapcsolódik a Nemzeti Könyvtár Kisnyomtatványtárának állományleírásával (képeslapok, plakátok, hirdetések stb.). A forrásfeltárás – könyvtári szempontból: katalogizálás – mentén természetes módon akadnak olyan témák, amelyeket egy-egy tanulmányban közre lehet adni. A Magyar Fürdőszövetség és az Országos Széchényi Könyvtár közös vállalkozásában megjelenő kötet fórumot biztosít az új eredmények közzétételéhez...”

Az eddig elmondottak alapján talán senki nem fog csodálkozni, ha a fürdőélet kapcsán Monok István módszeres forrásfeltárásról, kutatási területekről, alap kutatásokról szól. A téma – enyhén szólva – megéri az erőbedobást. A kötetnek tehát, amelyről szólni kívánnánk, éppen nem merül ki a jelentősége abban, hogy kellemes, izgalmas látnivalókat kínál, hogy kedvvel és érdeklődéssel (egyre fokozódó érdeklődéssel) lapozgatható, hogy nagyszerű fotói kiemelt élvezetet, sokszor önfelelt szórakozást kínálnak (néha egyenesen szenzációszak, mint például amikor Babits Mihály vagy József Attila látható fürdődresszben, netán Tersánszky Józsi Jenő ugrik – bravúrral – hátast a vízbe.) Persze az összeállítók, szerzők, szerkesztők, közreműködők (számuk a szokásosnál sokkal nagyobb, igazi kollektív alkotás a munka, kolofonján nevek tucatjai találhatóak) nem a tudományosságot állították az előtérbe. Néha szinte az az érzése az embernek, a kötet a forgatójának, hogy álorcában óhajtották művelni a tudományt. A – szerintük nyilvánvalóan „unalmas”, kevesekre tartozó, keveseket érdeklő kutatási eredményeket, szakmai bravúrokat megédésítették a laikus olvasó, lapozgató számára. Ez olyannyira sikerült, hogy a nem hozzáértő szemében szinte kiemelkedően jól sikerült reklámanyagnak, turisztikai albumnak, nem kis, hanem nagy színésnek is tűnhet a munka. Ám erről szó sincs. A kötet anyagának túlnyomó része nyomtatásban először megjelenő, friss kutatási eredményeket közlő szövegeket és kiegészítőket hoz, egésze pedig a témának mesteri módon összeállított, természetesen további kutatásra is fölötébb buzdító szintézise. Igen jellemző, hogy a szerzők, összeállítók, szerkesztők elsősorban a téma egészének feltérképezésére törekedtek. Külön fejezetek szólnak a vízről mint olyanról (*Víz az éltető őselem*), a gyógyító, a gyógyvízről, az ivókúráról, a hazai fürdő kultúra kezdetéről (*A római thermaetól a török ilidzsáig*), a fürdőletről Magyarországon 1780-tól 1848-ig, a magyar fürdőfejlődés aranykoráról, a mai fürdőkről, a fürdőfejlesztés különböző korszakairól, arról, hogy mi az összefüggés gyógyüdülés és üzleti vállalkozás között, hogy micsoda is a mai értelemben vett fürdő kultúra és egészségturizmus stb. Oldott szövegezésben, pittoreszk részletek, akár anekdoták felidézésétől sem visszariadva olyasmiket tárgyalnak a tanulmányok szerzői, amik egyetemi szemináriumok anyagai lehetnének. (Néhány éve valóban azok is voltak, Heiszler Vilmos, az ELTE professzora tartott a témáról, bár persze csak az aranykorra kiterjeszkedő nagyszabású, több szemeszteren át tartó, hallatlanul népszerű előadásorozatot és gyakorlatot.) A kötetre igen jellemző az is, hogy függelék csaknem olyan terjedelmű, mint maga a „főanyag”. Ám azt is meg kell említenünk ennek kapcsán, hogy a függelék nem csak szigorúan szakszerű anyagot tartalmaz, a kötetnek erre a részére is jellemző, hogy a laikus, sőt léha forgató is szívesen búvárkodhat benne. Hisz megtalálható itt ásványvizeinknek a nem is mini lexikona.

összes jellemzőik felsorolásával, a magyar balneológia kiemelkedő személyiségeinek lexikona, a híres építészek híres fürdőinek bemutatása (a fürdőépítészet első hazai összefoglalása ez a rész), a Magyarország fürdőit bemutató, egyenkénti, igen pontos leírásokat tartalmazó, fotókkal gazdagon ékített fejezet, valamint egy remek válogatott szakirodalmi bibliográfia. Mit jelent, mit jelenthet mindez?

Elsősorban azt, hogy ezzel az almanachhal először készült nem csupán teljességre törekvő, de valóban teljes feltérképezése a magyarországi fürdőkultúrának, annak minden leágazását (építészet, turizmus, gyógyvizek stb.) is felölelve. Az alapfogalmak, a történet, a mai állapot, a funkciók, a jelentőség és a szakirodalom mind-mind összefoglaltak a műben, tanúságot téve egyúttal arról is, hogy a nemzeti könyvtár állománya (mert elsősorban annak az anyagára, bár nem kizárólag azéra épült a kötet) micsoda kincseket rejteget, mennyiféle „tartalomszolgáltatást” tesz, tehet és tehetne lehetővé. De arról is szól a „mese”, hogy babona, káros és kártékony babona a műfaji tisztaságra való törekvés. Történet és a jelen állapot recens bemutatása, adattári gazdagság, (ásványvizek lexikona és strandok nyitvatartási ideje, feltehetőse és gyógyvizeinek összetétele), művelődéstörténeti háttér és a dernier cri wellness-kultúra bemutatása, promóciós programok tárgyalása és az ókori római szokások pertraktálása, személyiséglexikonok és szexis bikinis fotók váltogatása, szakirodalmi jegyzékek és klasszikus írónk fürdőruhás „bemutakozásai” stb., stb., stb. igen jól elfér egymás mellett. Sőt! Nemcsak tűrik, elviselik egymást, de – ez fényesen kiderül a kötetből – fel is tételezik, meg is kívánják egymást, egymás arányos bemutatását, hiszen a kép csak így válhat teljessé. És a műnek ez a sajátossága az, ami első helyen kínálkozik módszertani példaul.

Mert, becsüljük bármennyire is a munka színvonalát, a beléje fektetett óriási munkát, az imponáló eredményt, elsősorban azért tárgyaljuk e lap hasábjain, mert úgy véljük, módszertani tanulságai nílusi áradásúak. Elsősorban a helyismereti munka vonatkozásában.

A következőkben e tanulságokat vennénk sorra. Mindenekelőtt arra gondolunk, hogy ez a kötet, épp bravúros megoldásai okán, mindenképp népszerűnek, valószínűleg üzleti vállalkozásként is nyereségesnek bizonyul majd. Hisz egyként kapnak majd rajta azok is, akiknek a hazai fürdőkkel kapcsolatos recens információkra van szükségük, azok is, akik a téma népszerűsége okán szívesen elmerülnek sokféle mondandójában, azok is, akik afféle képes és speciális történelemkönyvként, művelődéstörténetként fognak lapozgatásába, azok is, akik – érezve a téma „divatosságát”, újszerűségét – mintegy jó értelemben vett sznobizmusból veszik kézbe stb. Úgy látszik, lehet ilyen könyvet is csinálni, amely – tudós volta ellenére – népszerű lesz, lehet. Úgy látszik, lehet az „unalmas” információkat vonzó, közérdeklődésre számot tartható módon is „tálalni”, prezentálni. Úgy látszik, lehet „tömeghatást megcélozni úgy is, hogy nem adjuk alább a színvonalban, a szakmai igényességben. Úgy látszik, lehet eltekinteni a műfaji tisztaságtól. De méginkább érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy az ilyesféle munkáknak, az ilyesféle munkákhoz háttérre is szükség van. A legkülönbözőbb táruk, gyűjtemények anyagaira, amelyek olyképpen rendezettek, hogy – alkalmanként – egy-egy ilyen kiadvány is „lehúzható” belőlük. Aprónyomtatványok, plakátok, képeslapok, fotók, adattárak, kronológiák stb. ilyen rendezett, naprakészen tartott, alaposan feldolgozott táruk nélkül szó sem lehet hasonló kiadványokról. De mindez még mindig nem elég. Monok István hivatkozott előszavában Kósa László fürdőéletéről szóló friss

(1999-es) monográfiájára. Említettük Heiszler Vilmos előadás- és szeminárium-sorozatát. Úgy látszik, figyelni kell, figyelni szükséges a történettudomány friss fejleményeire is. Illetve, talán mondhatunk többet is. Mert hisz nyilvánvaló, hogy e könyv összeállítása gyakorlatilag egyidős az említett történeti munkákkal. Mintha meg kellene (és úgy látszik lehet is) érezni, hogy mely témák, mely területek, mely problémák aktuálisak épp most. Nagy Zoltánék megérezték. Ne mondjuk azt, hogy „véletlenül”. Az ilyesféle megérezéseknek alapjuk, fundamentumuk van. Ezt kell(ene) eltanulni tőlük. Az ismertetett kötet tanúsága szerint lehetséges ilyesmi. E sorok szerzője alig várja, hogy rámutathasson néhány olyan helyismereti, helytörténeti kiadványra, amely – tematikáját, módszertanát tekintve – nem kései (epigon) követője a nagy trendeknek, hanem előzője, anticipálója, vagy velük párhuzamos, egyidejű jelenség. Bizonytal lehetséges ilyesmi. (A 3K recenziós rovatának olvasói emlékezhettek is néhány ilyen példára. Bár minél több ilyet regisztrálhatnánk.) (VK)

(Magyar fürdőalmanach. Szerk. Kiss Veronika, Nagy Zoltán. Bp., 2004. Magyar Fürdőszövetség–OSZK, 188 p.)

OLVASÁSKULTÚRA ÉS KISEBBSÉGI SORS (A megmaradás lehetősége)

A Zentai Közművelődési Központ és a Magyar Olvasástársaság konferenciát szervez Zentán 2004. október 1–3. között

"A fogalomszegénység azonos a gondolatszegénységgel. A megszólalás lehetőségét alig vitathatja el valaki. A szegényes olvasottság igen. Ha ehhez még a szófontolgató félelem, fenntartás, igazodás, ügyeskedés járul – befagyunk, mint cselédek vödrében a víz. Az anyanyelvi gondolkodás lehetősége a megmaradásnak a lehetősége. Az emlékeinkben való létezésnek, a lélegzetvételnél a lehetősége." (Fehér Ferenc)

2004. október 1. (péntek) 13 óra

Előadóink lesznek: Hajnal Jenő, Horváth Zsuzsa, Gereben Ferenc, Fűzfa Balázs, Hódi Sándor, Hózsza Éva, Matuska Márton, Tari István, Utasi Jenő. Este Siflis Zoltán Az aracsi templomrom című filmesszéjének megtekintése, majd kötetlen eszmecsere délvidéki magyar értelmiségiekkel; a beszélgetést Dudás Károly és Rigó Béla vezeti.

2004. október 2. (szombat)

09.00-12.00 óra: A szakmai tanácskozás folytatása. Előadók: Nagy Attila, Bakó Anna, Szilágyi Erzsébet, Húbert Ildikó, Balla Julianna, Csáky S. Piroska, D. Kunkin Zsuzsanna, Kormányos Mária, Marcsók Vilma, Viola Lujza, Vörös Anna.

13 órától estig: kirándulás az aracsi Árpád-kori pusztatemplom romjaihoz.

A részletesebb program és a jelentkezési lap letölthető a Magyar Olvasástársaság honlapjáról: www.ki.oszk.hu/hunra

A jelentkezés végső határideje. 2004. június 15.

Cím: Pétersilka Ágnes, 1827 Bp., OSZK

3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K